॥ ओ३म् ॥

ઈશ્વર અને તેની પૂજા

[illegible] ભાષાંતર કરનાર

શ્રીરજ[illegible] [illegible]સિંહ ઠાકોર

[illegible] પ્રસિદ્ધ કરનાર

[illegible]લાલ [illegible] સુરતવાળા

[illegible] રોડ—સુરત

ઈશ્વર અને તેની પૂજા

[illegible] કૃતાર્થ થવાનો ફક્ત એકજ ઉપાય છે, આ [illegible] ઈશ્વરને જાણીને તેનું શરણ કરી તેની આજ્ઞા [illegible] થી કૃતાર્થ થઈ શકાય છે. પૂજા તો અમે હંમેશ [illegible] કરીએ છીએ, પરંતુ જ્યાં સુધી અમે જાણીએ નહીં [illegible] ત્યાં સુધી તેનું ધ્યાન અને ચિન્તન કેવી [illegible] કરીએ તથા તેની અમારા માટે શું આજ્ઞા છે, [illegible] નહીં ત્યાં સુધી અમારી પૂજાનું ફળ નહીં એવું સમજવું.

માટે મનુષ્ય માત્રનું ખરૂં કર્તવ્ય, એ છે કે વેદ શાસ્ત્રમાં ઈશ્વર સંબંધી જે કાંઈ લખ્યું છે, તે વાંચી વિચારીને, તે પ્રમાણે પરમેશ્વરની ભક્તિ કરે! હરેક મનુષ્ય, પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરીને, મુક્તિ મેળવવા માટે આતુર હોય છે, પરંતુ તેના માટે પોતાનું ખરૂં કર્તવ્ય શું છે, તેનું બુદ્ધિપૂર્વક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનારા, વિરલા હોય છે! સત્યાર્થ પ્રકાશમાં લખ્યું છે.

[illegible]माधिनिर्धूतमलस्त चेतसो निवेशितस्यात्मनि यत्सुखं भवेत ।
न शक्यते वर्णयितुं गिरा तदा स्वयं तदन्तःकरणेन गृह्यते ॥

આ ઉપનિષદનું વચન છે

અવિદ્યાદિ મલ નષ્ટ

પોતાના ચિત્તને જેણે સ્થિર કર્યું છે? તે સુખનું વર્ણન વાણીથી થઇ શકતું નથી, કારણ કે એ સુખ ઇન્દ્રિઓ ગ્રહણ કરી શકતી નથી, તે અવિનાશી સુખ જીવાત્મા પોતાના અંતઃકરણથી ગ્રહણ કરે છે? ઉપાસનાનો અર્થ સમીપસ્થ થવું થાય છે. અષ્ટાંગ યોગદ્વારા પરમાત્માના સમિપ થવા, અને તેને સર્વવ્યાપિ. સર્વાંતર્યામી રૂપથી. પ્રત્યક્ષ કરવા માટે, જે જે નિયમો પાળવાના હોય તે પાળવા જોઇએ!

तत्राऽहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहा यमाः ॥
(योगशा. साधनपाद । सू. ३ ॥)

આ સૂત્ર પાતંજલ યોગશાસ્ત્રનું છે, જે લોકો પરમાત્માની ખરી પૂજા અને ઉપાસના કરવા ઇચ્છતા હોય, તેને પ્રથમ આ પાંચ યમનું પાલન કરવું જોઇએ. કોઇથી વેર રાખવું નહીં, સર્વથી પ્રેમ પૂર્વક વર્તાવ રાખવો, સત્ય બોલવું, ચોરી કરવી નહીં, સત્ય વહેવાર રાખવો, બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું, અને અભિમાનનો ત્યાગ કરવો. આ ઉપાસના યોગનું પ્રથમ અંગ છે.

शौचसन्तोषतपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमाः ॥
योगशा. साधनपादे सू. ३१ ॥

શરીરને અંદર બહારથી પવિત્ર રાખે, લાભ અને હાનિમાં
...ે, દુઃખમાં સહનશીળતા રાખવી
...ભણે અને ભણાવે, સત્પુરુ-
...કે પરમાત્માના નામનો

અર્થ વિચારીને, નિત્ય શુદ્ધ મનથી જપ કરે, અને પોતાના આત્માને પરમેશ્વરની આજ્ઞાનુસાર સમર્પિત કરે, આ પાંચ પ્રકારે નિયમોનું પાલન કરવાથી ઉપાસના યોગનું બીજું અંગ સધાય છે. વળી બીજા છ અંગો યોગ સાધનના છે તે ઋગ્વેદાદિ ભાષ્ય ભૂમિકામાં જોઇ લેવાં.

ઉપાસના માટે શુદ્ધ અને એકાન્ત સ્થાનમાં આસન લગાવી પ્રાણાયામ દ્વારા બાહ્ય વિષયોથી ઇંદ્રિયોને રોકીને, મનને નાભિ પ્રદેશ અગર હૃદય, કંઠ, નેત્ર આદિમાં સ્થિર કરીને પોતાના આત્માને પરમાત્માના ધ્યાનમાં મગ્ન કરવાથી સંયમી થઇ શકાય છે; આત્મા અને અંતઃકરણ પવિત્ર થઇ. જ્ઞાન વિજ્ઞાન અને સત્યથી પરિપૂર્ણ થઇને અંતે મોક્ષનો અધિકાર પ્રાપ્ત કરી શકાય છે ! દિવસ અને રાત્રીના આઠ પહોરમાં ફક્ત એક ઘડી શાન્તિથી તે પરમાત્માની માનસિક ધ્યાનોપાસના રૂપ પૂજા કરે છે, તે આ લોક અને પરલોકમાં સુખી રહે છે !

સર્વજ્ઞ આદિ ગુણોથી પરમાત્માની ઉપાસના કરવી તે સગુણોપાસના કહેવાય છે ! અને રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શાદિથી પૃથક્, સમજીને, અતિ સૂક્ષ્મ આત્માના અંદર બહાર સર્વવ્યાપક પરમાત્મામાં ચિત્તને સ્થિર કરવું, તે નિર્ગુણોપાસના કહેવાય છે ! જે પ્રમાણે ટાઢમાં અકડી ગયેલા પુરૂષને અગ્નિના સમિપ લઇ જવાથી ઠંડીનું દુઃખ નિવૃત થાય છે, તે પ્રમાણે પરમાત્માના સમિપ થવાથી, સર્વ જાતના ક્લેશો દુર થઇ તે મહાન પિતાના ગુણ કર્મ સ્વભાવ પ્રમાણે, જીવાત્માના ગુણ [illegible] પવિત્ર

જાય છે, માટે પરમાત્માની સ્તુતિ પ્રાર્થના અને ઉપાસના મનુષ્ય માત્રએ નિત્ય પ્રતિ કરવી જોઈએ કે જે મહા પ્રભુએ અનુગ્રહના સુખને માટે આ જગતમાં સર્વ પ્રકારે કૃપા કરીને પ્રાણી માત્રમાં સર્વોત્તમ એવું મનુષ્ય શરીર આપીને અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે, અને અમારા દરેક કાર્યમાં અમને આંતરિક સહાયતા આપે છે, અને અમોને અનુકૂળતા અને સંજોગો મેળવી આપીને, અમારા દુઃખોમાં સુગમતાથી પાર પાડે છે, તે પરમાત્માને ચાહીને [illegible] એવો કોઈ [illegible] હશે કે મનુષ્ય યાદ કરતો નથી, તે [illegible] ઈશ્વરને [illegible] કાર્યના સારે ગુમાવી બેસે છે

(પ્રશ્ન) ઈશ્વરને નેત્રાદિ ઇન્દ્રિયો [illegible] [illegible] [illegible] કે સાંભળી કેવી રીતે શકતો હશે?

(ઉત્તર) अपाणिपादो जवनो ग्रहीता पश्यत्यचक्षुः स शृणोत्यकर्णः ॥
स वेत्ति वेद्यं न च तस्यास्ति वेत्ता तमाहुरग्र्यं पुरुषं महान्तम् ॥
(श्वेताश्वतर उपनिषद् अ० ३ मं० १९)

પરમેશ્વરને હાથ નથી પરંતુ તે પોતાની શક્તિ દ્વારા આ જગતની સર્વ રચના કરી શકે છે, [illegible] નથી પરંતુ સર્વવ્યાપક હોવાથી અધિક વેગવાન છે, આંખ નથી છતાં [illegible] શુભાશુભ કર્મો જોઈ શકે છે? અને કાન વગર તે સર્વ જગતના કાર્યો જાણી [illegible] ? તે સનાતન, શ્રેષ્ઠ, અને સંપૂર્ણ હોવાથી,

(પ્રશ્ન) ઈશ્વરને બધા લોકો નિર્ગુણ અને નિષ્ક્રિય કહે છે

(ઉત્તર) न तस्य कार्यं करणं च विद्यते न तत्समश्चाभ्यधिकश्च दृश्यते ।

परास्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते स्वाभाविकी ज्ञानबलक्रिया च ॥

(श्वेताश्वतर उपनिषद् अ० ६ मं० ८)

પરમાત્માથી આ જગતમાં [illegible] કોઈ શકતું નથી તેમજ આ શરીર [illegible] ગીતા [illegible] નહીં. ? તેના [illegible] તેથી આ બ્રહ્માંડમાં [illegible] સર્વોત્તમ [illegible] જ્ઞાન, અનંત બળ, અને અનંત ક્રિયા જોઈ શકાય છે, અને તે સ્વાભાવિક તેમાં [illegible]

જો ઈશ્વર નિષ્ક્રિય હોત તો જગતની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને પ્રલય તેનાથી થઈ શકતો નહીં. તે વિભુ તથાપિ ચેતન હોવાથી તે અનંત ક્રિયા કરી શકે છે? (પ્રશ્ન) જ્યારે તે ક્રિયા કરે છે ને ક્રિયા અનંતવાળી હોય છે? (ઉત્તર) જેટલા દેશકાળમાં જેટલી ક્રિયા કરવી ઉચિત લાગે તે પ્રમાણમાં તે ક્રિયા કરે છે, એટલે કે જેટલી [illegible] જ્યાં જરૂર જણાય તેટલીજ ત્યાં થાય, કારણ કે તે અનંત જ્ઞાનવાન છે (પ્રશ્ન) પરમેશ્વર પોતાનો અંત જાણે છે કે? (ઉત્તર) પરમાત્મા પૂર્ણ જ્ઞાની છે, તે જ્ઞાન એવું છે કે જેનાથી જેવું હોય તેવું જાણી શકાય તે પદાર્થ જેવા પ્રકારનું હોય તેવું તેને જાણવું તે યથાર્થ જ્ઞાન કહેવાય છે. પરમાત્મા અનંત

પોતાને અનંત જાણવો તે જ્ઞાન કહેવાય ? તેનાથી વિરુદ્ધ તે અજ્ઞાન કહેવાય છે ? કારણ અનંતને શાન્ત અને શાન્તને અનંત જાણવું કે સમજવું તે ભ્રમ અથવા અજ્ઞાન કહેવાય છે ?

“यथार्थदर्शनं ज्ञानमिति” જેના જેવા ગુણ કર્મ સ્વભાવ હોય, તેજ પ્રમાણે તેને જાણવું તે જ્ઞાન વિજ્ઞાન કહેવાય તેનાથી ઉલટું તે અજ્ઞાન !

क्लेश कर्मविपाकाशयैरपरामृष्टः पुरुष विशेष ईश्वरः।

(योगसूत्र समाधि पादे सू. २४)

જે અવિદ્યાદિ કલેશોથી રહિત ઇષ્ટ અનિષ્ટ ફળદાયક કર્મોની વાસનાથી પણ રહિત હોય તે સર્વ જીવોથી વિશેષ ઈશ્વર કહેવાય છે ?

(પ્રશ્ન) ઈશ્વર અવતાર લઈ શકે છે કે નહી ? (ઉત્તર) નહી કેમકે “अज एकपात” “सपर्यगाच्छुक्र,मकायम्” એ યજુર્વેદનું વચન છે, ઇત્યાદિ વચનોથી સિદ્ધ થાય છે. ઈશ્વર જન્મ લેતો નથી !

(પ્રશ્ન) यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥ भ. गी. अ. ४,

શ્રી કૃષ્ણજી કહે છે કે જ્યારે જ્યારે ધર્મનો લોપ થાય છે, ત્યારે હું શરીર ધારણ કરૂં છું (ઉત્તર) એ વાત વેદ વિરુદ્ધ

હોવાથી સપ્રમાણુ કહી શકાય નહી, પરંતુ એમ માની શકાય શ્રી કૃષ્ણુ ધર્માત્મા અને ધર્મની રક્ષા કરવાવાળા હતા. તેમને અનુમાનથી, એમ લખ્યું હોય કે હું યુગ યુગમાં જન્મ લઇને શ્રેષ્ટોની રક્ષા અને દુષ્ટોનો નાશ કરી શકું છું, તો કોઇ દોષ નથી ? કારણુ "परोपकारायसतांविभूतयः" પરોપકારના માટે સત્પુરૂષોનું તનમન અને ધન હોય છે, તેથી કાંઇ શ્રી કૃષ્ણુ ઇશ્વર નહી થઇ શકે (પ્રશ્ન)જ્યારે એમ છે તો પછી ઇશ્વરના ચોવીશ અવતાર છે તેનું શું ? (ઉત્તર) તેનું કારણુ વેદોનો અર્થ નહી સમજવાને લીધે, સંપ્રદાયી લોકોના ઉલટા સમજાવવાથી, તેમજ પોતે અવિદ્વાન હોવાથી તે લોકોની જાળમાં ફસાય છે ! કારણુ તે લોકો અનેક અવતારોની મૂર્તિઓ દ્વારા દુકાનદારી ચલાવીને વૈભવો ભોગવે છે (પ્રશ્ન) જો ઇશ્વર અવતાર નહી લેતો હોય તો, કંસ રાવણાદિનો નાશ કોણુ કરતે (ઉત્તર) પ્રથમ તો જે જનમ્યું છે, તે જરૂર મરવાનું તો છે, વળી જે પરમાત્મા શરીર ધારણુ કર્યા શિવાય, આ જગતની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને પ્રલય કરી શકે છે, તે કાર્યના મુકાબલામાં કંસ રાવણાદિ એક કીડી સમાન પણુ નથી ? વળી તે સર્વવ્યાપક હોવાથી કંસરાવણાદિના શરીરમાં પણુ વ્યાપેલો હોય છે તો, તે જ્યારે ચાહે ત્યારે તેનો નાશ કરી શકે છે ? આ અનંત ગુણુકર્મસ્વભાવયુક્ત પરમાત્માને એક ક્ષુદ્ર જીવને મારવા માટે જન્મ મરણુ યુક્ત સમજવો તે નરી મૂર્ખતા નહી તો બીજુ શું ? અગર કોઇ કહે કે ભકતનો ઉદ્ધાર કરવા માટે અવતાર ધારણુ કરે છે તો, તે પણુ સત્ય નથી, કારણુ જે ભ –

િ આજ્ઞાનુસાર ચાલે છે, તેમનો ઉધ્ધાર કરવાનું સંપૂર્ણ
... ર્ય તેમના હાથમાંજ હોય છે? શાન્તિ અને સૂક્ષ્મદ્રષ્ટિથી તે મહા પ્રભુના મહાન કામોનો વિજય કરીએ તો "न भूतो न भविष्यति" ઇશ્વરના બરાબર ન કોઇ થયો છે, ન થશે? યુકિત પ્રયુકિતથી પણ ઇશ્વરનો અવતાર સિદ્ધ થઇ શકતો નથી? તે પરમાત્મા અનંત હોવાથી તેનુ આવવું અને જવું સિદ્ધ થતું નથી, કારણ જવા આવવાનુ ત્યા થાય કે જ્યાં તે હોય નહી, પરંતુ તેના શિવાય એક અણું પણ ખાલી નથી, સંપૂર્ણ જગતમાં તે વ્યાપ્તમાન છે, સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મ વસ્તુમાં પણ તેની ક્રિયા શકિત કાર્ય કરતી આપણે જોઇ શકીએ છીએ, તેથી તેના જન્મમરણાદિ માન્ય થઇ શકે નહી?

(પ્રશ્ન) ઇશ્વર પોતાના ભકતોના પાપ ક્ષમા કરે છે કે નહી? (ઉત્તર) નહી? કારણ કે પાપ ક્ષમા કરે તો તેનો ન્યાય રહી શકે નહી, અને મનુષ્યો મહા પાપી થઇ જાય, કારણ ઇશ્વર પાપની ક્ષમા કરે છે, એમ જાણીને પાપીઓ પાપ કર્મ કરવામાં નિર્ભય થઇને પાપ કરે છે? જેમ રાજા, ચોરાદિ ગુન્હેગારોને તેના અપરાધની ક્ષમા આપે તો, તે લોકો અધિકપાપ, ચોરી આદિ કરશે, માટેજ કર્મનું ફળ યથાવત્ આપવું એજ ઇશ્વરનું કર્તવ્ય છે? (પ્રશ્ન) જીવસ્વતંત્ર છે યા નહી (ઉત્તર) પોતાના કર્તવ્ય કર્મોમાં સ્વતંત્ર અને ઇશ્વરી વ્યવસ્થામાં પરતંત્ર "स्वतंत्रः कर्ता" એ પાણિની વ્યાકરણનું સૂત્ર છે? જે સ્વતંત્ર હોય તેજ કર્તા થઇ શકે છે? (પ્રશ્ન) સ્વતંત્ર કોને કહો છો (ઉત્તર) જેના સ્વાધિનમાં શરીર પ્રાણ, ઇન્દ્રિય, અને અંતઃકરણ આદિ હોય

તે સ્વતંત્ર કહેવાય છે? કે પરતંત્ર હોય તે પાપ પુણ્ય
ભોક્તા થઈ શકતો નથી, જેવી રીતે સૈન્ય સેનાપતિની
શત્રુ સૈન્યની હિંસા કરે છે, છતાં તે અપરાધિ થઇ શકતા નથી
તેમને તો ફક્ત હુકમનો અમલ કરવો તેજ કામ હોય છે, ?
તેજ પ્રમાણે ઇશ્વરની પ્રેરણા અને સ્વાધિનતાથી જે કામ થાય
તેમ જીવને પાપ પુણ્યલાગતું નથી, જેમ કોઇ મનુષ્યે તલવારથી
બીજાને મારી નાખ્યો એટલે મારવાવાલાને ખુન થાય છે, નહી
કે તલવારને ? માટેજ પોતાના સામર્થાનુકુલ કર્મ કરવાને જીવ
સ્વતંત્ર છે પરંતુ તેના ફળ ભોગવવા માટે સ્વતંત્ર નથી? પરંતુ
તો ઇશ્વરી નિયમાનુકુલ પરાધિન થઇને, દુઃખ ક્લેશ રોગાદિની
ઇચ્છા નહી છતાં, પરતંત્ર થઇને ભોગવવું પડે છે ? (પ્રશ્ન)
અગર ઇશ્વર જીવને ઉત્પન્ન નહીં કરતે તો જીવ કોઇ પણ કર્મ
કરતે નહી કારણ તેમનેજ ઉત્પન્ન કરીને પ્રેરણા કરવાથી તે કર્મો
કરે છે. (ઉત્તર) જીવ અનાદિ છે, તેને ઇશ્વરે પેદા કર્યો નથી ?
જેમ જગતનું ઉપાદાન કારણ નિમિત્ત છે, તેજ પ્રમાણે જીવના
શરીર અને ઇંદ્રિયો ઇશ્વરે તેના કર્માનુસાર બનાવ્યા છે, અને
જીવને સ્વાધિન કર્યો છે, તેથી જે જેવાં મન વચન અને કર્મથી
કર્મો કરશે તેવા ફળોનો ભોક્તા થશે? ઇશ્વર પવિત્ર હોવાથી તે
જીવને પાપ કરવાની પ્રેરણા કરતો નથી, પરંતુ જીવ વિષય
સુખની લાલસાથી સ્વતંત્ર રીતે કરે છે. (પ્રશ્ન) જીવ અને ઇશ્વ
રના સ્વરૂપ અને ગુણકર્મ સ્વભાવ ક્યાં ? (ઉત્તર) બન્ને ચેતન
સ્વરૂપ છે, સ્વભાવ પવિત્ર અને અવિનાશી બન્નેના છે, [illegible]
ધર્મમાં અજ્ઞ [illegible] છે. પરંત પરમેશ્વરના સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ.

તેમ આ બ્રહ્માંડને નિયમમાં રાખવાં, અને જીવોને
દિના ફળો આપવા એવા ધર્મ યુક્ત કર્મ છે ? અને
જીવના સંતાનોત્પત્તિ, તેનું પાલન, શિલ્પ વિદ્યાદિ સારા નર સા-
કર્મો છે ? ઈશ્વરના નિત્યજ્ઞાન, આનંદ, અનંત, બળ આદિ ગુણ
છે, અરે જીવનાં, इच्छा द्वेष प्रयत्न सुख दुःख ज्ञानान्यात्मनो
लिंगमिति (न्याय दर्शन अ १ सू. १)

प्राणापाननिमेषोन्मेषमनोगतिन्द्रियान्तरविकाराः
सुखदुःखेच्छाद्वेषौ प्रयत्नाश्चात्मनोलिङ्गानि ॥
(वैशेषिक द० अ० ३। आ० २ सू० ॥)

(ઇચ્છા) પદાર્થ પ્રાપ્તિની અભિલાષા (દ્વેષ) દુઃખ ક્લેશા-
દિની અનિચ્છા (પ્રયત્ન) પુરૂષાર્થ, બળ (સુખ) આનંદ
(દુઃખ) ક્લેશ (જ્ઞાન) જેવાને તેવું વિવેકથી જાણવું તે ?
વૈશેષિકમાં (પ્રાણ) શ્વાસ બહારથી અંદર લેવો તે ? (અપાન)
અંદરથી બહાર કાઢવો તે ? (નિમેષ) આંખને બંધ કરવા
(ઉન્મેષ) આંખને ઉઘાડવી (મન) નિશ્ચય, સ્મારણ અને
અહંકાર કરવો તે (ગતિ) ચાલવું (ઈંદ્રિય) જ્ઞાન, અને
કર્મ કરનારા અવયવ (અંતરવિકાર) ક્ષુધા, તૃષા, શોકાદિ,
આત્માના ગુણ, પરમાત્માથી ભિન્ન છે, માટે એનાથી આત્માની
તીતિ કરવી, કેમકે આત્માસ્થૂલ નથી, જ્યાં સુધી આત્મા દેહમાં
રાય છે, ત્યાંસુધી, એ ગુણો પ્રકાશિત રહે છે, જ્યારે શરીરનો
ગ કરે છે, ત્યારે શરીરમાં એ ગુણ રહેતાં નથી, કારણ જેના
થી રહેતા હોય, તેના નહી રહેવાથી નહીરહે, તે ગુણને

જીવાત્માના છે, જેમ દીપક, અને સૂર્યાદિના ન રહેવાથી, પ્રકાશાદિનું ન રહેવું. તેજ પ્રમાણે પરમાત્મા અને જીવાત્માનું વિજ્ઞાન, તેમના જાણવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. (પ્રશ્ન) પરમેશ્વર સગુણ છે કે નિર્ગુણ (ઉત્તર) બન્ને પ્રકારનો છે. (પ્રશ્ન) એક મ્યાનમાં બે તલવાર કેમ રહી શકે? (ઉત્તર) જેમ જડમાં રૂપાદિગુણ હોય છે, તેમ ચેતનના જ્ઞાનાદિગુણ જડમાં હોતા નથી.? તેમ ચેતનમાં ઇચ્છાદિગુણ હોય છે પણ રૂપાદિજડના ગુણ નથી હોતાં? "यद्गुणैःसह वर्तमानं तत्सगुणम्" "गुणेभ्यो यन्निर्गतं पृथग्भूतं तन्निर्गुणम् જે ગુણો સહિત હોય તે સગુણ અને જે ગુણોથી રહિત હોય તે નિર્ગુણ કહેવાય છે? પોતપોતાના સ્વાભાવિક ગુણો સહિત, અને બીજા વિરોધી ગુણો રહિત હોવાથી સર્વ પદાર્થ સગુણ અને નિર્ગુણ કહેવાય છે? કોઇપણ પદાર્થ એવો નથી કે તે ફક્ત નિર્ગુણ યા સગુણ હોય, દરેક પદાર્થમાં બન્ને ગુણો હોય છે? તે પ્રમાણે પરમાત્મા પોતાના અનંત જ્ઞાન, બળ આદિગુણોથી સગુણ અને રૂપાદિ જડના અને દ્વેષાદિ જીવના ગુણોથી પૃથક હોવાથી નિર્ગુણ કહેવાય છે? (પ્રશ્ન) સંસારમાંતો નિરાકારને નિર્ગુણ અને સાકારને સગુણ કહે છે, અર્થાત ઇશ્વર અવતાર લેતો નથી તે અરસામાં તે નિર્ગુણ અને જ્યારે અવતાર ધારણ કરે છે ત્યારે સગુણ કહેવાય છે, (ઉત્તર) એ કલ્પના કેવળ અજ્ઞાની અને અવિદ્યાવાનોની છે, કારણ તેમને જ્ઞાન હોતું નથી, મરજી મુજબ જોડવી શકે છે, તેનો વિશ્વાસ રાખવો નહીં (પ્રશ્ન) પરમાત્મા રાગી છે કે વિરક્ત હોય છે (ઉત્તર) બન્ને

રાગ પોતાનાથી ભિન્ન ઉત્તમ પદાર્થો માટે થાય છે, તો, પરમેશ્વરથી કોઇ પદાર્થ પૃથક વા ઉત્તમ નથી માટે રાગ રહિ શકતો નથી ? વળી જે પ્રાપ્ત વસ્તુને ત્યાગી હોય છે તે વિરક્ત કહેવાય છે પરંતુ ઇશ્વર સર્વવ્યાપક હોવાથી કોઇ પણ પદાર્થને છોડી શકતો નથી. માટે વિરક્ત પણ નથી ! (પ્રશ્ન) ઇશ્વરમાં ઇચ્છા છે યા નહીં ? (ઉત્તર) ઇચ્છા જેની પ્રાપ્તિથી સુખ મળતુ હોય તેની થાય છે. તો ઇશ્વર આનંદ સ્વરૂપ છે તેને કોઇ સુખની ઇચ્છા નથી હોતી પરંતુ ઇક્ષણ અર્થાત સર્વ પ્રકારની વિદ્યાના દર્શન અને સૃષ્ટિના કર્તા કહેવાય છે ? શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ.

(સત્યાર્થ પ્રકાશ સમુલ્લાસ,૭)

સુરત લીમડાચોકમાં આવેલા **નવયુગ મુદ્રણાલયમાં** બાબુભાઈ
ઝવેરભાઈ પટેલે છોટાલાલ બેચરદાસ સુરતવાળા માટે છાપ્યું.